
МАТЕРІЯЛИ

Наталія Кашкадамова

«БОЖЕЙКІВНА ГРАЄ ЦІЛИМ СВОЇМ ЄСТВОМ...»

15 травня цього року виповнюється 115 років від дня народження видатної української п'яністки і педагога Володимири Божейко.

В 1920–30-х роках вона була однією з провідних виконавиць Галичини і щороку пропонувала львівським слухачам великі концертні програми, на які схвальними рецензіями відгукувалися найсерйозніші музичні критики – В. Барвінський, С. Людкевич, Ф. Нойгаузер, А. Пльон. Мистецтво п'яністки мало широке визнання серед української та польської громадськості. Однак на перешкоді діяльності Божейко, як і багатьох інших українських п'яністів того часу, стала Друга світова війна. А обставини повоєнного часу не тільки не дали повноцінно відновити мистецьку практику, але й не сприяли належному збереженню пам'яті про заслуги мисткині. Тому сьогодні інформа-

цію про неї дають малочисленні публікації, а позиція у Вікіпедії поки що дуже формальна й неточна. Наш обов'язок відновити пошану до імені Володимири Божейко – музикантки, що віддано працювала задля розвитку української культури.

Володимира народилася у багатодітній сім'ї священика в селі Ставчани (тепер Пустомитівського району Львівської області). Мати її невдовзі померла, залишивши сиротами десятьох дітей. Подальше виховання й освіту ці діти здобували в українських навчальних закладах Перемишля – чоловічій гімназії та дівочому інституті. При Українському інституті для дівчат у Перемишлі діяла музична школа, на чолі якої стояла видатна п'яністка Ольга Окуневська. Тут розпочала свою музичну освіту Володимира Божейко, і вже невдовзі стало очевидним, що дівчинка обдарована великим музичним талантом. За її прудким розвитком прихильно спостерігав Станіслав Людкевич, який у 1913 р. оцінив дівчину, як «не то скінчену п'яністку, не то вундеркінда, у якої грі [...] усе те, що становить прикмети доброї школи, [...] зійшло мов щось побічного на другий плян, а над тим усім піднімалася тільки чиста, непорочна, задушевна краса і поезія»¹.

¹ С. Л. Попис школи фортеп'яну в Перемиськім дівочім ліцею // *Діло* (1913/ 7 червня).

За рекомендацією Людкевича Божейко вступила у 1915 р. на основний курс Віденської академії музики і відтворчого мистецтва, де її педагогом з фаху став професор і концертуючий п'яніст Георг Лялевич. Після закінчення трирічного курсу Академії дівчина відчувала потребу подальшого вдосконалення і 1919 року перейшла на навчання до Анджело Кессісоглу у Новій віденській консерваторії. З цього часу вона починає виступати в концертах, спочатку в збірних. А вже 9 травня 1921 р. дає перший повнопрограмний сольний концерт у Малій залі Віденського концертного дому, що стає початком її систематичної виконавської діяльності на 20 років. Газетні повідомлення свідчать про виступи Божейко у Відні, Граці, Празі, Львові, Перемишлі. Обов'язковими були її виступи у Шевченківських святкових академіях, відбувалися спільні концерти зі співаками та інструменталістами. Але найбільшим здобутком ставали щорічні сольні „клавірабенди” з великими програмами, які на початку 1920-х років були ще новиною для західноукраїнських музикантів.

«Відома віденська п'яністка, а наша добре знайома землячка, п. В. Божейківна зважилася устроїти у Львові фортеп'яновий вечір в салі товариства Лисенка – перший фортеп'яновий вечір на нашій естраді. Вечір пройшов з великим моральним успіхом. На успіх цей зложились – крім самого імені і високих артистичних вальорів п'яністки – також зручно і вдячно дібрана програма»². У цьому повідомленні Людкевича треба звернути увагу щонайменше на три моменти. Фортеп'яний вечір на естраді Товариства імені Лисенка відбувся вперше – Володимира Божейко принесла в українське середовище Львова актуальну європейську форму музичного життя, піднімала тим самим його рівень, започатковувала справу, яку продовжили після неї Любка Колесса, Галя Левицька, Роман Савицький. «Наша п'яністка [...] перша зважилася уладити власний фортеп'яновий вечір, дарма, що тоді дехто похитував головою, що мусітиме слухати цілий вечір тільки фортеп'яну, – нині ніхто у нас цьому не дивується»³, – напише згодом Барвінський. В умовах сольного концерту зростала важливість вибору значної і цікавої програми. А програми Божейко заслуговували особливої уваги: вони завжди були великими, трудними й різноманітними. В них завжди представлено було декілька великих творів – транскрипції органних композицій Баха, сонати Бетовена, „Карнавал” і „Симфонічні етюди” Шумана, сонати, полонези, балади Шопена, рапсодії Ліста і Лисенка, варіації Брамса і Чайковського тощо. Однею з кращих робіт п'яністки була „Апасіоната”, а завершували програму незмінно віртуозні твори Ліста – „Кампанела”, „Мефісто-вальс”, „Ріголетто”, „Похоронний похід”, „Мазепа” та ін. Божейко грала й твори новітніх композиторів – Рахманінова, Скрябіна, Дебюссі, Шимановського, Прокоф'єва. І ставила поряд з ними українські композиції Лисенка, Людкевича, Барвінського, Косенка. Її програми давали галицьким слухачам широку панораму фортеп'яної музики.

А от третій момент: «Вечір пройшов з великим моральним успіхом», – Людкевич пише так не випадково. Бо не йшлося п'яністці про успіх матеріальний – ні

² С. Людкевич. Фортеп'яновий вечір п. В. Божейко // *Діло* (1923/ 29 вересня).

³ В. Барвінський. Фортеп'яновий вечір п-ни В.Божейко // *Діло* (1925/ 19 вересня).

на першому концерті, ні, мабуть, і наступних. Вона не мала концертного агента, який би організував гастрольні поїздки та пильнував заробітку. Про проведення концерту щоразу мусіла дбати сама. І керував нею лишень невтомний ентузіазм у підготовці щоразу нових програм, у винесенні їх до слухачів – виключно задля любові до музики та задля культури рідного народу.

Володимира Божейко як п'яністка мала власне, сформоване й індивідуальне мистецьке обличчя. Гру її характеризували швидкі темпи, активні ритми, потужне звучання, велика фізична витривалість. «Свіжий, здоровий, не раз вибуховий темперамент домінує над хитрощами рефлексії і рафінерії [...] П'яністка має більший нахил до бравурного, блискучого Лістівського жанру, до буйних прегнантих ритмів, змінчивих акцентів, чим до сконцентрованого в собі, архітектонічного старого стилю, або до мрійливих настроїв Шопена», – писав Людкевич⁴. Барвінський уважно слідкував за розвитком мисткині і 1931 року відзначив: «Попри подиву гідну фізичну витривалість виявила п'яністка значну диспозицію духових прикмет, які цим разом прийшли більше до слова, чим на котрім небудь з дотеперішніх виступів п'яністки. Найбільше вражіння зробило на мене виконання сонати Апасіоната. [...] П'яністичний розмах був цим разом викликаний справді внутрішніми мотивами, тому і виявився він з такою природністю і переконуючою силою»⁵. П'яністична манера Божейко сформована була пізньоромантичним ідеалом віртуозного виконавства і спиралася на її чудових природних даних. Її гра, мабуть, беззастережно була б сприйнята у Великій Україні, натомість з боку галичан часом викликала побажання більшої стриманості та стислості.

Педагогічна діяльність Володимири Божейко у 1926–1941 роки проходила в Перемишлі, де після О. Окуневської вона стала провідним вчителем фортеп'яно. Найкращими її ученицями у перемиській філії ВМІ були Марія Вишницька та Ярослава Поповська. Від 1941 року п'яністка мешкала й працювала у Львові. У 1946–1955 роках вона була концертмейстером капели „Трембіта”, а також викладала у Львівському музичному училищі. Серед її львівських учнів – Дзвенислава Левицька, Олександр Цалай-Якименко.

Володимира Божейко померла 13 серпня 1955 року. Похована у селі Ставчани поряд із батьками.

⁴ С. Людкевич. Фортеп'яновий вечір п. В. Божейко // *Діло* (1923/ 29 вересня).

⁵ В. Барвінський. Концерт Володимири Божейко // *Новий час* (1931/ 16 березня).